

раду. «Коли закінчив інститут і зібрався вступати до штату кіноакторів кіностудії ім. Довженка, Іван Миколайчук сказав мені: «Малий, що ти там робитимеш? Байдикуватимеш і питимеш горілку? Там і без тебе є кому це робити. Іди до театру, виробляй професійні навички – хорошого актора завжди побачать і будь-де знайдуть». Він багато в нього навчився і, за його словами, «насамперед творчо мислити. Ніколи до того я не бачив людини з таким художнім та аналітичним мисленням. Траплялось, ми дивилися разом кіно – йому вистачало перших десяти хвилин, аби збагнути, чи фільм того вартий. Він здавався мені неймовірно високоосвіченою людиною. Прийшов до нього якось – а він Джойсового «Улісса» читає. Сімдесяті роки, уявляєте? Ніхто з нас навіть не чув тоді про таке. А він каже: «Я, коли уперше читав, не все зрозумів – ось перечитую вдруге. Мабуть, доведеться й третій раз читати».

Він учив бути людиною. Не словами, не повчаннями – такого б він собі ніколи не дозволив. Самим лише своїм прикладом. Скільки його не запрошували викладати – відмовлявся. Когось

настільки ж тактовного, вихованого, сповненого власної гідності не могу собі уявити. І талановитого в усьому. Це була Людина, Майстер – та що там, просто Мужчина з великої літери».

Коли була скрута в кіно, Ярослав з друзями, які належали до різних професій, створив громадську організацію «Герої Крут». До товариства входили Анатолій Погрібний, Тарас Петриненко, Микола Жулинський, Марічка Бурмака, Василь Герасим'юк, Ігор Римарук. «Ми зібрали безліч історичного матеріалу. Є факти, що вражають. Навіть тепер ніхто ще не наважується говорити вголос про весь розмах звірств армії генерала Муравйова, що придушувала повстання». Результатом його старань стала книжка, присвячена героям Крут, яка вийшла 2008 року під назвою «Крути, січень 1918 року. Документи, матеріали, дослідження, кіносценарій». – Упорядник Ярослав Гаврилюк. – К. : Видавничий центр «Просвіта», 2008. – 840 с. Вона мала два видання.

Ми збережемо світлі спогади про Ярослава Гаврилюка, його талант – акторський і людський.

Лариса Іванишина

Натхненна сила Катерини Білокур

Ольга Самолевська

Ця художниця живе на Землі вже 120 років, хоча половину цього строку її нема фізично. Дивна річ, але потужність її помітно зростає, і нові генерації відкривають для себе цю натхненну силу. 20 років тому вийшов фільм «Катерина Білокур. Послання»¹, появи якого передувала своя історія. Спочатку було слово, і звучало воно з листів художниці, прочитаних по радіо Ніною Матвієнко. Один з тих листів мене, тодішню школярку, просто травмував, і я вже не змогла його забути, таким пронизливим він був. Там було послання до коханого: «...і я собі сказала, що доки не прийде від Вас лист, то й не буду лікуватися».

Незабутній кінофакультет викохував нас у найчарівнішому місці Києва. І досі із дзвіниці Шеделя лине янгольський передзвін... Від музею декоративного мистецтва вікна нашої аудиторії відділяла площа зі страшними та звичними руїнами храму, й плакали під дощами недобиті лики святих.

На відбудований Успенський собор зараз дивляться з наших вікон вже зовсім інші люди, далекі від кіно. А острівець Катеринино світла й нині чекає на всіх у музейному залі, подібному на храм. О, цей зал має катарсисні властивості – там живуть роботи Катерини Білокур.

Свій вік Катерина Василівна прожила в селі. Вже будучи

Катерина Білокур. Автопортрет. Кадр з фільму «Катерина Білокур. Послання». Режисерка Ольга Самолевська. 2001.

відомою художницею, відповідаючи на запитання про умови творчості, вона вигукнула: «Та яка там майстерня? Звичайна хата. Хіба я художник? Я – Попелюшка». Просила годішніх партійців надати їй хоч би куточок у Києві. Відповіддю було: «Хай сидить – де сидить!»

¹ Автор сценарію і режисер Ольга Самолевська, оператори Володимир Кукоренчук, Михайло Лебедев, Світлана Зінов'єва, Дмитро Чечотка, Віталій Боровик, Володимир Галицький, композитор Володимир Губа. Пісня у виконанні Ніни Матвієнко. Листи Катерини Білокур читає Катерина Мотрич. Продюсер Світлана Степаненко. Студія «Кінематографіст», 2001.

Прописані в самому серці Києва її картини продовжують дихати чимось дивним, несподіваним і рідним. Неймовірні квіти, тихі, але сплетені у потужний гімн самій природі, життю, Богові... Цілі Галактики, утворені з квітів.

Тоненький альбом її дивовижних робіт покликав нас з Льонею Бернадським (студентом кінооператорського факультету) в Яготинську галерею. «Все йде, все минає» – ця картина К. Білокур заклала основу фільму, хоча сама до фільму і не увійшла. Так буває...

Чверть століття тягнулася дорога до фільму.

На початку 80-х років, вже будучи режисером «Київнаукфільму», я подала заявку дирекції. І почула у відповідь: «Яка там Білокур? У нас 40% картоплі з полів убирається! Ось про що треба знімати!»

Але ідея не полишала мене. Катерина Василівна казала: «Порожній простір промовляє: замалюй мене!» А я відчувала бажання Катерини Василівни бути почутою. Ставлення до культури не дуже змінилося з часів її життя. Як вона випрошувала фарби та олію, так і ми випрошували фінансування фільму. Звернулися навіть до харківського бізнесмена на прізвище Білокур, який мав пивоварню й запропонував нам реалізовувати свою продукцію... Коли ми зрозуміли, що на вітчизняних спонсорів надії нема, мій старий альбом почав працювати шукачем фінансування за океаном. Перебуваючи на фестивалі в Торонто, я виступила з проектом в Канадсько-Українській мистецькій фундації. Члени Правління аплодували цій ідеї, обіцяли профінансувати фільм. З канадського фонду ім. Т. Шевченка у Київ прийшла анкета, яку ми заповнили, і канадські колеги запросили знімати на їхній території. Унікальна можливість міжнародної постановки була би подарунком, але цей проект потребував саме рідної землі. За межі України Катерина Білокур виїжджала лише раз – у Третяковську галерею. Москва її налякала. А біля картин вона простоювала годинами...

Наближення її сторіччя дало якусь надію. Перша зйомка відбулася у тому самому лаврському залі Катерини Білокур ще наприкінці 1997-го. Нарешті, у 1998 році пообіцяли фінансування, але невеличкі кошти на підготовчий період надали тільки у другій половині 1999. І знову пустка – аж до травня ювілейного 2000-го року. Ми вдячні студії «Інтерньюз», Олеся Саніну за грант на користування відеокамерою. Але висококласні оператори відмовлялися «викладатися» за безцінок. Зйомки тягнулися довго, бо оператори приходили лиш на вихідні без відриву від основної роботи. Працівники Яготинської картинної галереї допомогли з організацією зйомок, та, на жаль, ми не мали змоги оплачувати, бо тільки половину кошторису було профінансовано. Держава користується з того, що митці, у яких є особиста зацікавленість темою, працюватимуть на будь-яких умовах. Монтажний комплекс студія орендувала у сумнозвісного Віктора Медведчука, і сплачувала йому 40 доларів за зміну. Роботу режисера вищої категорії (колись були категорії) держава оцінювала у сорок разів дешевше...

Студія зобов'язалася здати фільм до 100-річчя К. Білокур. Ми встигли здати мінкульту тільки німий варіант. Народження моєї доньки Лади надовго перервало роботу над фільмом. До ювілею лишалось два місяці, й адміністрація студії запропонувала... закінчити озвучування без мене. Щоб я не відмовилась, мені обіцяли сплатити дворічний борг за сценарій. Ця пропозиція була заманливою, бо за три роки до запуску фільму я зламала хребет, і мені призначили II групу. Лада була в нашій родині третьою дитиною, виживати було важко. Якби я спокусилася на гроші, то весь мій довгий шлях до цієї картини був би марним. Студійці спільними зусиллями нашвидкоруч підклали б якусь музику, будь-які шуми... І, головне, запросили б на закадровий голос одну з трьох народних артисток, яких мені нав'язували. А мені не потрібна була гра – потрібен був голос, якому повірили б, як голосу самої Катерини Василівни. І, як нагороду, Бог послав такий голос. В циклі радіопередач «Світло тихе» зі священником говорила, як мені здалося, сама Катерина Білокур. Коли я приїхала на зустріч із письменницею Катериною Мотрич, то була вражена, що й зовні вона схожа на Білокур, як рідна сестра. ...А поки я возилася зі своєю новонародженою донькою, сталася жахлива річ – весь монтаж фільму назавжди стерла з комп'ютера чиясь байдужа рука. Більш, ніж півтисячі склейок зі спецефектами, з подвійними, потрійними експозиціями. Загинула унікальна комп'ютерна графіка, якої ми вже не змогли поновити. І знову весь фільм, з першого кадру, ми монтували з робочих касет, яких у нас було під тридцять...

... На прохання американської компанії «UATV, LLC» для демонстрації фільму у діаспорі Євген Сверстюк записав передмову. Там є такі слова: *«Цей фільм – дивовижна притча про незнищенність Божого дару і про незнищенність Краси. І ще про те, що лиха іскра поле спалить і сама щезне. Філософію цього фільму можна узагальнити як – БОГ СВОЄ БЕРЕЖЕ».*

Якщо заглибитись у творчість К. Білокур, спадає на думку, що вона творила не картини, а ікони. Зрозуміло, що присутність Святого Духу виникає у творі не за тематикою. Якщо святість не вкладена – твір святості не несе, хоч він й на християнські сюжети. Справжніми іконописцями з давніх давен ставали найталановитіші та найчистіші душею, Катерина Білокур довела, що можна, малюючи квіти, складати гімн Богові, підносити земну красу до краси небесної. Ця мовчазна жінка була наділена рідкісним даром любові. Вона вміла бачити божественну сутність в усьому, що любила.

Андрій Рубльов переживав трагедію спалених іконостасів. Катерина Білокур втратила цілий зал робіт, створених нею до сорока років. Їх теж спалили чужинці. Як його, так і її життя пройшло у пеклі кривавих століть. Але Катеринине сторіччя – найкривавіше. І бути черницею поза монастирем значно важче.

А подвиг цих геніїв у тому, що дикість середовищ не зруйнувала їхніх душ, і твори, залишені ними, вічно випромінюють Дух Святий.